

MATNAWÎ'NİN KONYA KÜTÜPHANELERİNDEKİ ESKİ YAZMALARİ

NIHAD M. ÇETİN

Mevlânâ'nın, mevlevî çevreleri merkez olmak üzere uzun zaman fikir ve san'at muhitlerinde büyük bir alâkaya mazhar olan eserleri, birçoğu büyük hacimde olmasına rağmen, istinsah edilerek hayli yayılmış, bunlardan *Matnawî*'nin müteaddit şerh ve tercemeleri yapılmıştır¹. Başta *Matnawî*'nin metin, şerh ve tercemeleri olmak üzere Mevlânâ'nın eserlerinin bâzıları Şarkta ve Garpta birçok def'a basılmıştır². Bu eserlerin sağlam ve ilmî neşirlerinin yapılabilmesinin her şeyden önce mevcut nüshalarının tanınmasına bağlı olduğu aşikârdır. Bu hususta ilk çalışmayı, Mevlânâ'ya, babasına, oğlu Sultan Veled'e ve mevlevîliğe âit eserlerin nüshalarının tavsifini ihtiva eden bir makalesiyle Prof. H. Ritter vermiştir: *Philologika XI : Maulana Galaladdin Rumi und sein Kreis* (*Der Islam*, XXVI, cüz 2, 1940, s. 116 — 158; cüz 3, 1942, s. 221 — 249). Bu makalede Konya mevlevî dergâhının kütüphanesi olmakla hem kemiyet, hem de keyfiyet itibâriyle Mevlânâ'ya âit eserler bakımından pek zengin bulunan bugünkü Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesindeki eserler de taranmış, fakat gerek adı geçen kütüphanede, gerekse diğer yerlerde nüshalarına pek çok tesadüf edilen *Matnawî* nüshalarının tavsifi verilmemişti. Bu

¹ Prof. Ritter, *Celâleddin Rumi*, I A, III, 56 v.d. ; aynı müellif, *İlim âleminde Mevlânâ*, 687. *Yıldönümünde Mevlânâ* (Konya Turizm Cemiyeti Mevlânâ İhtifalini Tertip Heyeti tarafından hazırlanmıştır), Konya 1930, s. 19-23.

² Bu arada Nicholson'un o gün için bilinen en eski yazmalara dayanan ve müteakip bâzı tabırlara esas olan tenkidli neşri (*The Masnavi of Jalálu'ddin Rumi*, ed. from the oldest manuscripts available, with critical notes, translation and commentary; E. J. Gibb Memorial, New Series IV, text I-VI, Translation, commentary I-VI, Leyden-London, 1925-1940.) hâlen bugüne kadar basılan *Matnawî* metinlerinin en sağlamı olmak değerini muhâfaza etmektedir.

münâsebetle 1959 yazında Konya kütüphanelerindeki çalışmamın bir kısmını *Matnawî* nüshalarının tesbitine hasrettim. Ancak zikredildiği gibi bu eserin yazmalarının pek çok olması bir seçme yapmak zaruretini doğurdu. Bu yüzden bu makalede hicrî 860 tarihinden önce istinsah edilen veya ferağ kaydı olmamakla beraber evsafından tahdit edilen devre âit olduğu anlaşılan nüshaların tavsifi verilecektir.

Konya kütüphanelerindeki mühim yazmaları tanıtan diğer bir makale hocam Prof. Ahmed Ateş'e aittir. (*Konya kütüphanelerinde bulunan bazı mühim yazmalar, Belleten*, cilt XVI, sayı 61 Ocak 1952, s. 49 — 130 + 8). Bu makalede tanıtılan eserlerden biri *Matnawî*'nin 814 tarihini taşıyan bir nüshasıdır ki, *Matnawî*'nin öteden beri münâkaşa mevzuu olan VII. cildi mes'elesi bakımından son derece ehemmiyetlidir. Çünkü bu nüsha VII. cildin en eski tarihli yazmasıdır. Adı geçen makalede bu münâsebetle şöyle denilmektedir: «Nüshaya bakılınca, ilk hatıra gelen şey, bu şahsın (yâni yazmanın müstensihisi olan ve Minüçîhr at-Tacir al-Munşi diye tanındığını söyleyen Badî' at-Fabrîzi'nin) *Matnawî*'nin VI. cildini istinsah ettikten sonra onlara benzer bir cilt de kendisi yazmak hevesine kapılmış ve yazdığı cildi Mevlânâ'ya isnât etmiş olduğudur (s. 99 — 100)». Nitekim, burada verilecek eski nüshalar arasında VII. cildin diğer eski bir nüshasına tesadüf edilmemiştir.

Pek tabii olarak, *Matnawî*'nin diğer kütüphanelerde ve bilhassa İstanbul'da pek çok eski nüshalarına tesadüf edilmektedir. Meselâ bunlardan biri Nâfiz Paşa Kütüphanesi (Süleymaniye)'ndeki (nr. 670) 680/1281 tarihli eski bir nüsha olup, Nicholson'un *Matnawî* neşrinde istifade ettiği ve 1. — 2835. beyitlerde esas aldığı bu yazma bilinen tarihli nüshaların eskilik bakımından dördüncüsüdür³.

İstanbul ve Anadolu kütüphanelerindeki sayıları büyük bir yekûnu tutan eski *Matnawî* yazmaları da ayrı bir makalede verilecektir⁴.

³ Diğer nüshalar için bk. hicrî 670 tarihli, bu makalede nr. 1; 674 tarihli Kahire nüshası, Nicholson, *aynı eser*, IV, s. XIII-XIV; 677 tarihli, bu makalede nr.2.

⁴ Bunlardan bir kısmı, tam veya müteferrik cildler olmak üzere, şu nüshalardır: Nâfiz Paşa Kütüphanesi, nr. 659 (Şayx Camâl al-Mawlawi al-Anqari, 688 h. ve Xalil b. Ahmad b. Hacı Badr, 733, nr. 674 (Muh. b. Abdalkarim al-Bayburtî 764 h.), nr. 682 (Ahmad b. al-Husayn at-Töqâti, 735 h.), nr. 644 (Mahmüd b. Muh. b. Muh. al-Mawlawi al-Malâti 751-752 h., krş. belki aynı müstensih tarafından, Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüp., nr. 67, Diwân-ı Kabir istinsah :

Tarihsiz nüshalar arasında da son derecede mühim ve sağlam metinlere tesadüf edilmektedir. Meselâ bunlardan nr. 16'da tavsif edilen nüsha *Matnawî*'nin en eski yazmalarından biri olmalıdır. Ayrıca nr. 20'de tanıtılan yazma da «nusha-i nâzîm» adı verilen

Mahmûd b. Muh. al-Mawlawî Qarî' al-Matnawî, 760 h.), nr. 642 (Darwiş 'Ali Kâtib b. Muh., 833 h.), nr. 658 (İbrâhîm b. 'Alîş al-Bagdâdî = Diyâ' al-Hafîz aş-Şukrî al-Musta'şîmî al-'Abbâsî, Kahire 717 h., nüsha ayrıca Konya'da 723 h. de mukabele görmüştür.), nr. 643 (Darwiş İsmâ'îl b. Hacı İbrâhîm at-Turkistânî, 856-858, bu nüshada 228b-299b arasında Eflâkî'nin *Manâqib al-'arifin*'nin ilk muhtasar redaksiyonu bulunmaktadır. Krş. *Manâqib al-'arifin*, nşr. T. Yazıcı, I, önsöz, s. 10 v. dd.), nr. 648 (istinsahı : 839 h.), nr. 650 (istinsahı : 718 — 729 h., bk. bu makale s. 118), nr. 651 (Xalîl al-Mawlawî, 735 h.), nr. 654 (Muh. b. Mahmûd aş-Şîrwânî, 855 h., krş. Esad Efendi Kütüp. nr. 1723, Sultan al-'Ulamâ', *al-Ma'ârif*, istinsahı : Muh. aş-Şîrwânî, 854 h. Bu yazma Türbe'de bulunan ve asıl nüshadan kopye edilmiş *Matnawî*'lerden biridir. 1a sahifesinde Şeyh Galb'in kendi el yazısı ile bir şiiri, ayrıca 2a'da bir mütalea kaydı vardır. 1b sahifesinde 1207 h. de buraya alınan, Sadraddîn al-Qonawî'nin *Matnawî*'ye yazdığı bir takriz bulunmaktadır.), nr. 662 (Xidîr b. Calâl al-Armânî, 734 h.), nr. 663 (Mas'ûd b. Mahmûd al-Mawlawî, 745 h.), nr. 661 (istinsahı : IX asır), nr. 664 (istinsahı : IX. asır, bk. ; bu makale s.118), nr. 649 (istinsahı : IX. asrın başları).

Eyüp Kütüp., Hazret-i Hâlid kitapları (Süleymaniye), nr. 182 (Yalnız VI. ciltten ibâret olan bu nüsha *Matnawî*'nin en eski yazmalarından birisidir. Ferağ kaydında yıl zikretmeyen müstensihînin adı Muh. b. Muh. b. Muh. al-Balxî diye geçmektedir. Yazmanın evsafına ve bu kayda bakılarak Sultan Veled tarafından istinsah edildiği kabul edilmiştir (Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mevlânâdan sonra Mevlevîlik*, İstanbul, 1953, s. 48. ve 49. levhalar. Burada nüshanın tavsifi de verilmektedir). Sultan Veled'in *Matnawî*'yi istinsah ettiğine dâir eski yazmalarda bâzî kayıtlar bulunmakla beraber (bk. Burada nr. 26 aşağıda Lala İsmail Ef. nr. 201) bahsedilen nüshanın onun tarafından istinsah edilmiş olması şüphelidir. Çünkü bu yazmada haşiyelerde mukabele tashihlerinden başka ve gene kâtibin hattı ile, « > » kısaltması ile verilen nüsha farklarına tesadüf edilmektedir. Sultan Veled'in istinsahta Türbe'deki, *nusxa-i nazîm*'i esas kabul edeceği muhakkaktır. Bu ana nüsha ile Sultan Veled nüshası arasında bâzî farklar vardı. Fakat bu farkları bizzat Sultan Veled'in, istinsah ettiği bir nüshada «*nusxa-i digar* mânâsına gelen bir kısaltma ile haşiyede göstermesi izahı güç bir husustur.). Aynı kütüp. nr. 179 (VIII. asır), nr. 183 (VII/VIII. asır), nr. 181 (VIII. asrın başları).

Şehid Ali Paşa Kütüp., nr. 1336 (al-Hasan b. 'Ali b. Haydar al-Hafîz as-Sabzwârî, 859-860 h.).

Hâlet Efendi Kütüp., nr. 171 (Muh. b. Husayn al-Mawlawî, 774 h.), nr. 34 (istinsahı : 854-855 h.).

ve Hüsâmeddin Çelebi tarafından istinsah edilen nüsha, ayrıca Sultan Veled'in istinsah ettiği nüsha ile mukabele görmüştür. İlerde yapılacak neşirlerde bunların ve gene bu makalede tavsifi verilen (nr. 1) 670 tarihli, tarihi bilinen en eski yazmanın göz önünde bulundurulmasının icâp edeceği âşikârdır.

Bu nüshaların tavsifi sırasında, Hüsâmeddin Çelebi'nin hattından naklen verilen IV. cild (=daftar)'in farklı bir mukaddimesine dört nüshada tesâdüf edilmiştir ki, bu mukaddimenin nüshalardan üçüne dayanan metni nr. 16'nın tavsifi arasında verilmiştir (s. 118). *Matnawî*'nin mensur mukaddimeleriyle ilgili diğer mühim bir kayıt Eflâkî'de bulunmakta (*Manâqib al-^çârifin*, nşr. Tahsin Yazıcı, T. Tarih Kurumu Yayınlarından, III. seri, No. 5, Ankara 1961, II,

Dârülmesnewî, Kütüp., nr. 234-5 (Ahmad b. Mahmûd b. Muh., 811).

Lala İsmâil Ef. Kütüp., nr. 200 — 201 (729 h.'den önce istinsah edilmiş, bu tarihte Türbe'de bulunan ve huzurda okunmuş olan nüsha ile mukabele edilmiştir. 811 h.'de Mustafâ b. Axi 'Ali tarafından ayrıca mukabele edilmiştir. Haşiyedeki bu mukabele kayıtlarından Sultan Veled tarafından istinsah edilen bir nüsha ile de karşılaştırıldığı anlaşılıyor.).

Lâleli kütüp., nr. 1485 (Şayx Darwiş b. Hâci Nasiraddin at-Tirazi, 842 Semerkand).

Fatih Kütüp., nr. 2810 (Nizamaddin 'Abdarrazzâq, Samerkand 820 h.), nr. 2809 (Mahmûd b. Muhammad aş-Şakasarri, 851 h.).

Nnruozmaniye Kütüp., nr. 2559 (Şayx Muh. b. Xwâca Ahmad al-Hallac, Semerkand, 334 h.), nr. 2553 (ist. 859 h.).

Türk İslâm Eserleri Müzesi, nr. 1902 (Mahmud b. 'Abdalkarim b. Hasan, Şîraz, 838), nr. 1906 (ist. 849).

Ayasofya Kütüp., nr. 2038 (Ca'far b. Muh., Şîraz, 844 h.),

Üniversite Kütüphanesi, nr. F. 650 (ist. 753 h.).

Kayseri Râşid Ef. Kütüp., nr. 1133 (Muh. b. Husayn, 849 h.).

Afyon, Gedik Ahmed Pş. Kütüp., nr. 979 (ist. VII./VIII. asır).

Bursa, Burhâneddin Bey Kütüp. nr. 9386 (ist. 829 h., bk. *Une liste des manuscrits choisis parmi les bibliothèques de Bursa*, İstanbul, 1951, s. 9, nr. 20), nr. 9390 (Hasan b. Salgūr b. Hasan, 834 h. bk. *aynı yer*, s. 9, nr. 21).

Bursa, Orhan Gazi Kütüp., nr. 620 (Husayn b. 'Osmân al-Mawlawî al-Qõnawî, 774 h., bk. *Une liste...*, s. 71, nr. 86),

Manisa Kütüp. nr. 7207 (ist. 740 h., bk. *Une liste des manuscrits choisis parmi les bibliothèques de Manisa*, s. 12, nr. 139).

Nevşehir, Damat İbrahim Pş. Kütüp., 62 (ist. 781, h., bk. *Une liste des manuscrits choisis parmi les bibliothèques de Kayseri, Nevşehir...*, s. 13, nr. 18).

Matnawî'deki kıssalarla ilgili minyatürleri ihtivâ eden muahhar tarihli bir nüsha : Bezmiâlem Kütüp. (Bayezit Umumi), nr. 2480.

743—744) burada anlatıldığına göre te'lifine 662'de başlanılan ikinci cilde yazılan mukaddimenin de sonradan değiştirildiği kaydedilerek önsözün ilk şeklinden bir parça verilmektedir. Bu kayıt ve burada verilen metin eserin ileride bulunacak nüshalarının incelenmesi ve değerlendirilmesinde herhalde göz önünde bulundurulmalıdır.

Aşağıda da görüleceği gibi, Konya'da hususî kütüphanelerden de faydalanılmıştır. Bu arada 6. ve 12. eserler Sayın Tahir Mihçı'nın hususî kütüphanesine aittir. Şahsî kütüphanesindeki yazmaları tedkik imkânını verdiklerinden kendilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Nihâyet şu husus da kaydedilmelidir ki, Mevlânâ Müzesi Kütüphânesi'ndeki, esâsen bir çoğu ötedenberi bilinen, teşhirdeki yazmalar (bu makale, nr. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 14) bâzı teknik imkânsızlıklar yüzünden bizzat görülemedi. Bu yüzden müzenin kayıt defterinden faydalanılarak kısaca tesbit edilen tavsifleri diğerlerinde olduğu gibi tafsilâtli verilmemiştir⁵.

1

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2024 (2039), c. III., IV.

Basma zencîrek ve şemseli, miklablı koyu neftiye mâil siyah meşin bir cilt içinde 2 + 232 varak. 200 × 259 (160 × 210) mm. eb'adında. Bâzı forımaları şîrâzeden çıkmış. Kâğıdı saman renginde, filigranlı ve az âhârlı, birçok varağında rutubet lekeleri var. Bâzı yerleri harekeli, seslilerden sonra gelen «ج» lar muntazaman noktalı; dâirevî selçuk neshi ile her sahifede iki sütun üzere 17 satır. Başlıklar kırmızı.

Kenârlarda mukabele tashihteri ile birlikte «>» kısaltması ile verilen nüsha farkları var. Bunların mühim bir kısmı kâtibin hattı ile olmalı. Ayrıca gene hâşiyeye bâzı lûgat izahları, metinde telmihte bulunulan âyet ve hadisler v. b. kaydedilmiş. Baştaki numarasız varakın b yüzü ile la'da ve ayrıca iki cilt arasına gelen 156 b—158 b sahifelerinde muhtelif farsça beyitler, rubâiler ve kit'alar yer alıyor. 159 a—160 a sahifeleri boş.

Eserin müstensihi Hâci Beki b. Muḥammad as--Siwâsî, yalnız III. cildin sonunda ferağ kaydı zikretmiştir ki, bu kayda göre, bahsedilen kısmın istinsahını 20 Şa'bân 670 (3 Mart 1272)'de

⁵ Konya nüshalarına âit, tedkik esnâsında unutulmuş bâzı hususları bildirmek lutfunda bulunan Müze İhtisâs Kütüphanesi Müdürü sayın Necâti Elgin'e burada ayrıca teşekkür ederim.

bitirmiştir⁶. IV. cild sondan noksan olup Nicholson neşrinin 2300 numaralı beyti ile biter.

C. III. Baş, mukaddime (1b): بسمه ... الحكم جنود الله يقوى بها
 ارواح المریدین ویزه علمهم عن شأبة الجهل وعدلهم عن شأبة الظلم وجودهم عن
 شأبة الرياء وحلمهم عن شأبة السفه ...
 ای ضیاء الحق حسام الدین بیار این سوم دفتر که سنت شد سه بار
 گر تو خواهی باقیه این گفت و گو ای اخی در دفتر جازم بجو (Son 156a)
 نبشته شد این کتاب مثنوی سه مجلد بدست بنده ضعیف
 Istinsah kaydı: الفقیه الی الله الفی الکبیر حاجی بکی بن محمد السیواسی غفر الله له ... فرغ بتاریخ
 عشرین من شهر المبارک شعبان سنه سبعین وستمائة آیات شش تجلدی بیست و شش
 هزار بیست و قولی دیگر بیست و شش سرار⁸ و پانصد و پنجاه بدست تا معلوم باشد نقل
 گردد حضرت خداوندگار قدس الله سره و نور ضریحه بتاریخ سنه اثنین و سبعین
 و ستائة.

IV. Baş mukaddime (16:b) (metin 161 b) بسمه... الظمن الرابع الی احسن الرابع:
 واجل المنافع وتمر قلوب المارفين بمطالمتها كمدور الرياض بصوت الغمام وأنس العيون
 بطيب المنام فيه ازتیاج الارواح ...
 ای ضیاء الحق حسام الدین توی که گذشت از مه نورت مثنوی ...
 گر کند او توبه و پیر خرد نانگ نو ردوا لعادای زند: (Son 232b)

⁶ Bu nüshadan ilk def'a Necati Elgin, *Matnawi* 'nin beyit sayısı münâsebe-
 tiyle bahsetmiştir. *Mesnevi beyitleri*, *Anıt*, yıl 4, sayı (25, Haziran 1959), s. 28.
 Bu nüshanın ve Eyüp kütüphanesi, Hazret-i Hâlid kitapları arasında (nr. 181)
 VIII. asra âit bir *Matnawî* yazmasının kağıtlarındaki filigramlar dikkate şâyandır.
 Birincisindeki çift dâireler C. M. Briquet. *Les Filigrames...*, 2 baskı, Leipzig, 1623'te
 nr. 3197, 3203'teki şekillere ve çam motifi nr. 3940'taki şekle uymaktadır. Bâzı
 dâire ve sütun motifleri bu eserde yoktur. İkinci yazmanın kâğıtlarında makas
 krş. aynı eser nr. 3758) ve anahtar (nr. 3781) motiflerinden başka mezkûr tedkikte
 tam mukabilleri bulunmayan çan, dâire ve balta motifleri vardır.

⁷ شش kelimesi unutulmuş, sonra satırın üstüne yazılmıştır.

⁸ هزار kelimesi unutulmuş, sonra üste ilâve edilmiştir.

2

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 51 c. I-VI.

Şemşeli, köşebendli, meşin bir cilt içinde 623 sahife. Kalın, yumuşak, âharlı kâğıt. Yazısı dâirevî selçuk neshi. Her sahifede, dört sütun üzere, 29 satır. 1.—10., 97.—101, 181, 182, 185.—188., 301.—303., 395.—398., 400., 401., 503.—513. sahifeler tezbihlidir.

Muxliş b. Abdallâh al-Hindî tarafından tezhiblenen eser receb 677/1278'de, Mevlânâ'nın huzurunda okunmuş ve tashih edilmiş olan asli nüshadan Muḥammad b. Abdallâh al-Qônawî al-Mawlawî tarafından istinsah edilmiştir. Bu nüshada, Vezir Şâhib-Atâ Safir ad-Dawla Faxraddin Âlî b. Husayn'in 678 tarihli bir vakıf kaydı da vardır.

Nicholson, neşrinde bu nüshadan istifade etmiş⁹, *Matnawî*'nin Türkçeye tercümesinde de gözönünde bulundurulmuştur¹⁰.

3

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 1193, c. I-VI.

Yıldız zencirekli, koyu yeşil meşin, beş cild. Birinci cild 93, ikinci cild 83, üçüncü cild 111, dördüncü cild 199 ve beşinci cild 116 sahifeyi ihtiva eder. İlk üç cildde *Matnawî*'nin ilk üç defteri, dördüncüde dördüncü ve beşinci defterler, beşinci cildde ise altıncı defter bulunmaktadır. Eb'âdî 242 × 184 mm. dir. Kâğıdı yumuşak âharlıdır. Her sahifede 4 sütun üzere ve selçuk neshi ile 25 satır bulunmaktadır.

Nüşanın istinsahı Hasan b. al-Husayn al-Mawlawî tarafından 4 Şawwâl 687/1 Kasım 1288'de bitirilmiştir (s. 602). Huzurda okunan asıl nüsha ile mukabele edildiğine dâir kayıtlar taşır.

Nahîfî (ölm. 1151 h.)'nin, Sarı Abdullah Efendi (ölm. 1072 h.)'nin, Küçük Çelebi-zâde Âsım Efendi (ölm. 1173 h.)'nin ellerinde bulunmuş olan bu kıymetli nüsha, İş Bankası tarafından, B. Zâhir Hasırcıoğlu'ndan satın alınarak, Mevlânâ Müzesi

⁹ Nicholson, C, IV, s. XII. Bu neşirde nüshanın ferağ ve vakıf kayıtlarının bulunduğu son sahifesinin fotokopisi de verilmiştir.

¹⁰ A. Gölpınarlı, *Mevlânâ Celâleddin*, ikinci basım, İstanbul, 1952, s. 37, 286. Bu nüshanın tavsifi için ayrıca bk. M. Ferit, M. Mesat, *Selçuk veziri Şahip Ata ile oğullarının hayat ve eserleri (Konya Halkevi neşriyatından, sayı : 4) İstanbul, 1934, s. 122—124.*

Kütüphanesi'ne 1956'da hediye edilmiştir. Nicholson, *Matnawî* neşrinde bu nüshadan istifâde etmiş ve kısaca tavsifini de vermiştir (bk. c. III ve IV, s. XII-XIII), Bu nüsha 25689 beyti ihtiva etmektedir¹¹.

4

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 1177. c. I-VI.

Meşin şirazeli, miklablı, muahhar bir cilt içinde 640 sahife. 235 × 310 mm. eb'adında. Kâğıdı kalın âharlı, yumuşak. Çift kırmızı çizgiden ibaret cedvel içinde dâirevî selçuk neshi ile her sahifede 4 sütun üzere satır. 5a-7a ile diğer cildlerin başlarına tesadüf eden sahifeleri müzehheb,

Eserin istinsahı Sultan Veled'in âzadlı kölesi 'Otmân b. 'Abdallah taraından 25 Ramadân 723 Çarşamba (28 Eylül 1323) günü bitirilmiştir (s. 640).

Bu nüsha *Matnawî*'nin son Türkçe tercümesinde esas tutulmuştur¹². Gene Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 2008 numarada kayıtlı ve 'Ala'i b. Muhibbi aş-Şirazi tarafından 9 Cumada II. 955'te (16 Temmuz 1548) istinsah edilmiş bulunan bir *Matnawî* nüshasında, yukarda adı geçen 'Otman b. 'Abdallah'ın istinsah ettiği bir nüshadan kopye edildiğine dâir kayıt vardır. 'Ala'i Şirâzi'nin istifâde ve bahsettiği nüsha herhalde tavsifi verilen yazma olmalıdır¹³.

5

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 52, III, IV.

Arkası meşin, mukavva cild içinde, 522 sahife. 230 × 140 (160 × 105) mm. eb'adında. Kâğıdı kalın, yumuşak âharlıdır (s. 301'den itibaren 14 varakın kâğıdı farklı). Dâirevî selçuk neshi ile her sahifede 2 sütun üzere 17 satır.

¹¹ Necati Elgin, *aynı yer*, s. 27.

¹² Mevlâna, *Mesnevi I—VI*, terc. V. İzbudak, A. Gölpınarlı, Dünya Edebiyatından Tercümeleler (Şark-İslâm Klâsikleri: 1), İstanbul, 1942—1946, I, s. n, burada ayrıca yazmanın son sahifesinin fotokopisi de verilmektedir; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ²*, s. 236.

¹³ 'Ala'i b. Muhibbi aş-Şirâzi, Konya'da yalnız bu nüshayı değil başka eserleri de istinsah etmiştir. Nitekim bu zat aynı yıl içinde ve *Matnawî*'den üç ay önce Mevlânâ'nın babası Bahaeddin Veled'in *Ma'ârif*'inin ikinci ve üçüncü cildlerini derleyip istinsah etmiştir. bk. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ²*, s. 23—24.

Burhan b. Amir (al-) Hacc al-Hafiz al-Aqsarayı tarafından istinsah edilen eserin III. cildi 17 Şa'ban 728 (18 Temmuz 1326) Cuma ve IV. cildi 735 (1334 — 35) tarihini taşımaktadır.

6

Konya, Tahir Mihçî'nin hususî Kütüphanesinde, c. I-II.

Tâmir görmüş, arkası meşin mukavva bir cilt içinde 203 varak, 147 × 226 (115 × 160) mm. eb'âdında. Kâğıdı koyu saman renginde ve az âharlı. Dâirevî selçuk neshi ile ve iki sütun üzere her sahifede 21 satır. Başlıklar iri siyah veya kırmızı mürekkeple yazılmış. Seslilerden sonra gelen «ر» lar noktalı. Mensur mukaddimelerin ikişer satırı siyah, ikişer satırı kırmızı mürekkeple yazılmış. Kenârlarda mukabele tashihleri ve «>» ile gösterilen başka bir nüsha ile karşılaştırılması sonunda kaydedilmiş farklar var. I a'da içerisinde kûfi hatla besmele bulunan müzehhep bir başlık var.

Yazmanın istinsahı 759 Şafar'ının dördüncü gecesi (15/16 Ocak 1358) tamamlanmıştır. Ferağ kaydında müstensih ismini zikretmemektedir.

C. I. Baş, mukaddime (16) ve metin (2b): *بِسْمِ اللَّهِ... هذا كتاب المشوى*
 هه اصل اصول الدين في كشف اسرار الوصول واليقين...
 بشو این بی چون شکایت میکنند از جنابها حکایت میکنند

(Son 103a):

صبر آرد آرزو را بی شتاب صبر کن والله اعلم بالصواب

II. Baş mukaddime (109b), metin (110b): *بِسْمِ اللَّهِ... بيان بعضی از حکمت*

تأخیر این مجلد دوم که اگر جمله حکمت آلهی بنده را معلوم شود در فوائد این کار از آن کار فرومانند...

İstinsah kaydı kaydı (206b): *اتفق الفراع من تحرير هذه الاسرار الالهية*

ليلة الاربعاء في اوائل صفر... سنة تسع و خمسين و سبعمائة...

¹⁴ Bu nüsha 25585 beyti ihtiva eder, bk. Necâti Elgin, aynı yer, s. 27.

7

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 1113, C. I.-VI.

Üzeri yeşil bez kaplı, miklaplı, şîrâzeli bir cilt içinde 199 varak. 400 × 560 (490×300) mm. eb'adında. Kâğıdı açık saman renginde. Dâirevî selçuk neshi ile, her sahifede 4 sütun üzere, 39 satır. 2 b, 3 a — b, 4 a — b, 22 b, 24 a — b, 60 b, 61 a, 94 b, 96 a—b, 157 b 158 a—b ve 192 b sahifeleri tezhipli.

Nüshanın istinsahı 773 (499 a) Racab'î ortalarında (Ocak 1372) Hasan b. ¹⁵Otman al-Mawlawi tarafından bitirilmiştir.

8

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 53, C. I.-VI.

Şemseli, miklaplı, kahverengi meşin bir cilt içinde 425 sahife. 235 × 320 mm. eb'adında. Kâğıdı yumuşak aharlı. Her sahifede, 3 sütun üzerine, dâirevî selçuk neshi ile, 33 satır. Her cildin ilk sahifesi baştan başa müzehhep olup, bu sahifelerde (s, 1, 70, 113, 198, 234, 342) alt alta bulunan üç mustatilden birincide

في كشف الاسرار الوصول واليقين في كشف الاسرار الوصول واليقين
ve ikincide من كلام قطب الاولياء... حلال الملة والدين شمس محمد بن محمد بن حسين الطنجي
ibareleri yazılıdır.

Bu nüsha Hasan b. Ahmad b. Muḥammad al-Qirimi tarafından 784 (1382)'te istinsah edilmiştir (s. 425).

İstinsah kaydı: قد وقع الفراغ من تحرير هذا الكتاب على يد حسن

ابن احمد بن محمد القريني... في شهر سنة اربع و ثمانين و سبع مائة

9

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 54, c. I.-VI.

Şemseli, ve şîrâzeli kahverengi meşin bir cilt içinde 543 sahife. 220 × 325 (165 × 235) mm. eb'adında. Kâğıdı yumuşak, kalın. Dâirevî selçuk neshi ile, her sahifede 4 sütun üzere ve cetvel içinde 29 satır. 1.—3, 85, 83, 263, 264, 345—347, 441—442, sahifeleri müzehhep

Eserin istinsahı. (s. 543) 24 Rabî^c II. 791 (22 Nisan 1389) Perşembe günü Xaki'l-Bayazidi diye tanındığını söyleyen Muḥammad b. Qutlü an-Nikidâwi tarafından bitirilmiştir. Tezhipler de aynı zâta âittir.

¹⁵ Hasan b. Otmân al-Mawlawi al-Waladi 722'de Sultan Veled'in *Diwân*'ını (Hâlet Ef. Küt., ilâve, nr. 139, bk. H. Ritter, *Der Islam* XXVI, 139), 768—770 yılları arasında da *Diwân-i Kabir*'i (Konya, Müze Küt., nr. 68—69, bk. H. Ritter, *aynı yer*, s. 143, nr. 69) istinsah etmiştir.

İstinsâh tarihi (s. 543):

قد اتفق الفراغ من كتابة المشوى المعنوى... وقت الضحوة الكبرى من يوم الخميس
الرابع والعشرين من ربيع الآخر لسنة احدى و تسعين وسبعماية الهجرة لهلاله
كتبه و دهبه... محمد بن قتلو النكيد اوى مولدا المشتبه بن الاصحاب نحاي الباربدى...

10

Konya, Mevlânâ Müzesi, nr. 2005 (2011), c. I-VI.

Bir mecmua içerisindedir. Mecmua, tâmir görmüş, sırtı koyu fesrengi, diğer yerleri siyah, basma şemseli, miklâbı kopmuş, şîrâzesiz bir cild içinde, 589 varaktır. 172×270 (iç, *Matnawî*'nin bulunduğu kısımlarda: $100 \times 212 - 215$) mm. eb'âdında. Kâğıdı az âharlı, kalınca, koyu saman renginde. Yazısı, gene *Matnawî*'nin bulunduğu kısımlarda, selçuk neshinin birçok hususiyetlerini taşıyan, biraz tâlîke yaklaşan ve çok def'a harfleri birleşen işlek bir nesih. Başlıklar kırmızı. Her sahifede iki sütun üzere 27 satır.

Nüşanın istinsâhı 801 yılı Racab'inde (1399 Mart'ı) bitmiştir.

Arapça ve Farsça mensür ve manzum birçok kitap, risâle, not, bâzı şiirler, doğum ve ölüm tarihleri¹⁶, duâlar v. s.'den müteşekkil bir mecmua olan bu yazma vaktile dağılmış¹⁷, içindeki tam veya müntehap bâzı parçalar mecmuadan ayrılmıştır. Nitekim nüşanın 3a varakındaki¹⁸ fihristinde zikredilen eserlerden birçoğu bugün içinde yoktur. Mecmuanın hâlen ihtivâ ettiği eserlerden bir kısmı *Matnawî*'nin bulunduğu varaklarda ve hâşiyededir. Bunlardan birisi, *Matnawî*'nin V. ve VI. cildlerinin hâşiyesinde bulunan, Hucwiri'nin *Kaşf al-mahcûb*'udur¹⁹. Mecmuadaki münferit eserler

¹⁶ Bu tarihlerin en eskilerinden biri herhalde mecmuayı derliyen tarafından buraya dercedilmiş daha eski bir varaktadır (17b) ve Mubârak Şah Bâbâ Cîmi adlı birinin ölüm tarihidir: Cumâda II. 788 sonu. Diğer tarihler arasında mecmuanın bir kısmının müstensihî bulunan ve sahibi olduğu anlaşılan Tâhir al-Xâlidî b. Mawlânâ Nacmaddîn Xwâca Laylat as-Samarqandî'nin yakınlarına, tanıdıklarına âit doğum ve ölüm tarihleridir ki, bir kısmı şunlardır: adı geçen zatın babası Xwâca Laylat al-Maşdar as-Samarqandî'nin ölümü: 10 Şa'ban 787 Perşembe (6b); Xwâca 'Alâ'addîn 'Attâr'ın ölümü (6b): 20 Racab 852; diğer tarihler 797-832 yılları arasındadır.

¹⁷ Mecmua bu dağılmadan sonra numaralanmıştır. 461. varaktan sonra bir varak numaralanmamış, 27., 18. varaklar kopmuştur.

¹⁸ 1. ve 2. varaklar keza kopmuştur.

¹⁹ Mevcut kitap ve risâleler arasında ayrıca an-Nasafî'nin birkaç risâlesi,

arasında Mevlânâ ile herhangi bir suretle ilgili olanlardan bâzıları şunlardır: Mevlânâ'nın bir terci-i bendi (9a), Burhânaddin Muhaqqiq'in *Maqālât*'inden bir parça (vr. 486—487), hicrî 813 yılında, Semerkand'de, bir zâtın, Mevlânâ'yı rûyasında gördüğüne ve bu rûyanın tafsîlâtına dâir bir fıkra (47a-b), Sultân al-'Ulāmâ' Bahâ'-addin'in *Maqālât*'inden bâzı parçalar (586a-589a), v. b.

I. Baş, mukaddime (75b) ve metin (76a): *بِسْمِله... هذا كتاب المثنوی وهو اصول اصول الدین...*

بشنو از نی جون حکایت میکند از جدایها شکایت میکند

Son (150a): nr. 6'dakinin aynı.

II. Baş, mukaddime (159a): *بِسْمِله... مجلد دوم از دفترهای مثنوی و بیانات معنوی که مصباح ظنم وهم شبیهت (aynı) و خیالات شک و ربیت باشد (krş. VI.) (cildin mukaddimesi)...* بیان بعضی از حکمت تاخیر این مجلد دوم که اگر جمله حکمت الهی بنده را معلوم شود در فوائد آن کار بنده از آن کار فرو ماند...

Metnin başlangıcı (159b) ve sonu (274b) nr. 6'dakinin aynı.

İstinsah kaydı (22b): *تمام شد مجد ثانی... فی غره ربیع الآخر سنة احدی و ثمانمائة.*

III. Baş, mukaddime (223b): *بِسْمِله... الحکمه جنود الله يقوى بها...*

Baş, metin (220a) ve son (323a) nr. 1'dekinin aynı.

IV. Baş, mukaddime (325a); baş, metin (325b) nr. 1'dekinin aynı.

Son (395b):

در دل من آن سخن زان مسمتست زانک از دل جانب دل روزتست

تا که عین آیهات سازد خدا که نمائی عرش را همچون سما

'Attar'ın, 'Abdallâh-i Anşari'nin eserlerinden parçalar, 'İrâqî'nin bâzı şiirleri, duâlar v. s. vardır.

عرش حی و جرح حی ای ذو اباب فهم کن والله اعلم بالصواب
 بسمله... بیدانید وآگاه باشید که شریعت سمجی جمع است : (4)2b) V. Baş.
 راه می نماید با آنک شمع بدست آری راه رفته و کار کرده نشود..
 شه حسام‌الدین که نور انجم است طالب آغاز سفر بحجم است
 زان نشد فاروق را زهری گزند کی بد آن تریاق فاروقش فند : (480b) Son
 بسمله... مجلد ششم از دفترهای مشوی و بینات ممنوی : (491b) VI. Baş
 که مصباح ظلام وهم و شبهت و خصال سکت و دیت باشد...
 ای حیات دل حسام‌الدین بسم میل می جوشد بقسم²⁰ سادسی
 در دل من آن سخن زان مینه است زانک از دل جانب دل روزن است : Son
 تم المثنوی المثنوی الجلالی فی السایع من شهر الله الاصلم : İstinsah kaydı
 سنة احدی و ثمانم

Ayrıca bu kaydı, Sultan Veled'in VI. cilde yazdığı 45 beyitlik *hâtîme* takîbeder :

مدتی زین مثنوی جون والدیم شد حمش نفتش ولد ای زنده دم
 آن جانرا ریز اندر بحر جان تا شوی دریای بی حد و کران

11

Konya, Mevlânâ Müzesi, nr. 55, c. II.

Arkası meşin, mukavva, şîrâzeli bir cilt içinde 161 sahife. 210 × 325 (145 × 240) mm. eb'âdında. Kâğıdı yumuşak ve âharlı. Her sahifede cedvel içinde nesh ile ve iki sütün üzere 25 satır.

Nüşanın istinsahı Muhammad b. al-Husayn al-Hâci tarafından 814'te Du'l-qa'da Mart 1412) sonlarında Cuma günü bitirilmiştir.

تم الكتاب... فی صحوة يوم الجمعة او اخر ذی القعدة : (s. 161) İstinsah kaydı
 تاریخ سنة اربع عشر و ثمان مائة كتب العبد محمد بن الحسين الحاجی...

²⁰ yazılmış ve üzerine ilâve edilmiş.

Konya, Tahir Mihçî'nin Husûsî Kütüphanesinde , c. I-VI.

Sırtı kahverengi, diğer yerleri fesrengi meşin, şîrâzeli ve yıldız zencirekli bir cilt içinde 275 varak. 259 × 338 (179—194 × 233—265) mm. eb'adında. Kâğıdı az âharlı koyu samanî yumuşak. Bâzı varaklarda rutûbet lekeleri var. Her sahife kırmızı çift çizgiden ibâret (35a—74b arasında bu çizgilerin arası yıldızla doldurulmuştur) cedvel içinde, 4 sütun üzere, 25 satır. Başlıklar umûmiyetle kırmızı, bâzan yeşil veya mavi. Kenârlarda «>» ile gösterilmiş nüsha farklarına tesâdüf ediliyor. 1b'de mâvisi galib müzehhep bir başlık içinde kûfî bir besmele bulunuyor. 2a'da başlayan mukaddime besmelenin içi yıldızla doldurulmuş.

Nüsha 7 Ramadân 828 (23 Temmuz 1425) günü Darwiş 'Alî b. Muhammad tarafından istinsah edilmiştir. Ayrıca nüshanın sonunda İlyâs b. Xidr Beg b. Evrenos'a âit 876 tarihli bir kayıt vardır.

I. Baş, mukaddime (1b) nr. 6'dakinin aynı, metin (2a):

بشنو این فی چون حکایت میکند از جدایها شکایت میکند

Son (44a): nr. 6'dakinin aynı

II. Baş, mukaddime, metin (44b) ve son (84a) nr. 6'dakinin aynı.

III. Baş mukaddime (84a), metin (84b) ve son (136a), nr. 1'dekinin aynı.

IV. Baş, mukaddime ve metin (136a) nr. 1'dekinin aynı. Son (177a):

آینه نبوت منافق باشد او آچنین آینه تا توانی بگو

V. Baş, mukaddime (177a, krş. nr. 10): بسمله... بدانید و آگاه باشید

که... وکاری کرده نشود...

Baş, metin (177a), ve son (223a), nr. 10'dakinin aynı.

VI. Baş, mukaddime ve metin (233a) ve son, nr. 10'daki gibidir. Aynı şekilde bu nüsha da Sultan Veled'in hâtimesi ile biter.

تمام شد مشنوی معنوی بر دست فقیر حقیر درویش علی :
این عهد روز جمعه در هفتم ماه مبارک رمضان لسه شان وعشرین و ثمانمائة...

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2006 (2013), c.I-VI.

Kahverengi meşin, şemseli, miklaplı şîrâzesi dağılmış bir cilt içinde, 280 varak. 180 × 261 (140 × 220) mm. eb'adında. Kâğıdı kalın, az âharlı saman ren-

ginde, üzerinde, bilhassa uçlarda rutubet lekeleri var. Yazısı ibtidâî tâlik olup, başlıklar kırmızıdır. Her sahifede, 4 sütun üzere, 25 satır. Kenarlarda mukabele ve tashih kayıtları ile bâzı lûgat izahları yazılı. Yazmaya sahife numarası verilmiştir.

840/1436-37'da istinsah edilmiştir (s. 558). Son sahifede Muhammad Dede b. Koca Bek al-Cihânşâhi'ye âit bir vakıf kaydı, aynı sahifede ve müteaddit yerlerde yazmanın Mevlânâ türbesi kütüphanesine vakfedildiğini bildiren mühür vardır. Gene son sahifede üstte sol köşede beyit adedinin 26.000 olduğu yazılmıştır.

I. (s. 1-86), II. (s. 87-167) ve cildlerin baş sonları nr. 6'dakinin; III. cildin (157-270) başı ve sonu ile IV. cildin (s. 271-354) başı nr. 1'dekinin; IV. cildin sonu nr. 12'dekinin aynıdır.

V. Baş, mukaddime (s. 355): *بِسْمِ اللَّهِ... در بیان آنک شریعت همج*

شمع است ره می نماید با آنک شمع بدست آوری راه دفعه نشود و کاری کرده نشود...

Baş (metin) ve son (s. 451). nr. 10'dakinin aynı.

VI. Baş, mukaddime ve metin (s. 452), son (s. 558). nr. 10'daninin aynı.

İstinsah kaydı: *وقع الفراع من تحریر هذا الكتاب... تاریخ سنة اربعین وثمانائة*

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 56, c.I.-VI.

Kabartma ve yaldızlı şemseli, zencirekli, şîrâzeli ve miklaplı, kahverengi (meşin bir cilt içinde, 490 sahife. 150 × 245 (110 × 175) mm. ab'adında. Kâğıdı ipek âharlı. Her sahifede nesihle, 4 sütun üzere 25 satır. 1., 97., 179., 191., 383., 485. sahifelerde müzehhep başlıklar var.

Nüshanın istinsahı Muharrem 846 (Nisan-Mayıs 1442)'de bitirilmişdir. Hattat, ferağ kaydında kendi adını zikretmemiştir.

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2025 (2031), III., IV.

Üzeri ebrûlu kâğıt kaplı, arkası ve kenarları meşin, miklaplı, şîrâzeli bir cilt içinde 210 sahife (14. varak numaralanmamıştır). 126 × 172 (118 × 178) mm. eb'adında. Kâğıdı saman renginde, yumuşak, az âharlı. Üzerinde rutubet lekeleri var. İnce çift kırmızı çizgiden ibâret çerçeve içinde üç sütun üzere ve tâlik ile, her sahifede 27 satır.

Eser 855 Cumada II. (22 Temmuz 1451) de Yusuf b. 'Alî tarafından istinsah edilmiştir.

IV. cilt sondan noksan olup, Nicholson neşrine göre, 8087. beyitle biter.

III. Baş, mukaddime: بسم الله الحكيم جنود الله مریدین تزه... و حلمهم
عن شأبة الشفقة (!)...

Baş, metin ve son: nr. 1'dekinin aynı.

İstinsah kaydı: ختم الدفتر الثالث من كتاب المثنوی... فی وقت الزوال يوم
الخميس الثاني والعشرين من شهر جمادى الآخرة سنة خمس و خمسين و تمامائة
على يد العبد الضيف... يوسف بن علي...

IV. Baş, mukaddime (129): الظعن الرابع... و اسم به...

Baş, metin: nr. 1'dekinin aynı, son (s. 210):

خشكك شد از تاب آتش مشكك او كه نمائد از تف آتش اشكك او

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi. nr. 2036 (2042), c. IV.

Arkası meşin, üstü sarı — açık yeşil mukavva, bir cilt içinde, 7 + 130 varak. 250 × 168 (125-127 × 100) mm. eb'adında. Kâğıdı az âharlı, koyu saman renginde. Yer yer ve bilhassa uçlarda rutubet lekeleri var. Mürekkebi soluk bir kahverengi hâlini almış. Dâirevî iri selçuk neshi ile ve iki sütun üzere her sahifede 17 satır. 3b-5a, 8ca-89b sahifelerinde çift kırmızı veya yeşil çizgi ile cedvel var. 15a da yazılı kısmın alt ve üstüne çift kırmızı çizgi çekilmiş. İlk varaklarda mürekkebi çok solan satırların üzerinden tekrar siyah mürekkeple geçilmiş, vokallerden sonra gelen 'lar noktalı. 1a'da sahifenin ortasında, dıştan eb'adı 135 × 144 olan 24 mm. kalınlığında kırmızı mürekkeple çizilmiş hendesi tezyinatlı mustatil bir çerçeve var. Çerçevenin iç ve dış hatlarında yeşil de kullanılmış. Çerçevenin içine *Matnawî*'den beş beyit yazılmış.

Bu mustatil çerçevenin üstünde Mu'ammad b. Mahmūd b. Tuğrulşāh al-Waladi'ye âit bir temellük kaydı yer alıyor. Altında ise Darwîş Aḥmad al-Mawlawi al-Bosnawî'nin 1011 Şaferi başları tarihli, eseri «Camā'atxāna»'ye bağışladığına dâir olup 130a'da da geçen vakıf kaydı bulunuyor. Ayrıca 891/1486 tarihli bir vakıf kaydı daha var.

Yazmanın 1b—2a sahifelerinde IV. *Daftar*'in bilinenden ayrı mensur bir mukaddimesi, Husâmeddin Çelebi'nin hattından

teberrüken nakledildiği kaydı ile veriliyor. Bu kısmın mürekkebi daha siyahça. Bu mukaddime, umûmiyetle eski *Matnawî* nüshaları mukaddimelerinde görüldüğü gibi, Besmele de dâhil, iki satır kırmızı, iki satır siyahla yazılmıştır. 26a'da, üstte, muahhar bir yazı ile, tekrar, yazmanın Mevlevî dergâhı dervişleri cemâathanesine bağışladığına dâir bir vakıf kaydı bulunuyor.

121b'de

مذکر آخر ده تو داعی ره می امر بلغ هست نبود آن تہی

(Nicholson, beyt, nr. 3585)

beytinin hizasında, hâşiyede

زان تغافل کی جو داعی ره می

mısrâi ve üstünde de نسخة افلاکی kaydı vardır. Bu kaydın *Manâqib al-ʿarîfin* müellifi Eflâkî'ye âit olduğu ve نسخة ile bir başka nüshanın farkını verdikten sonra ismini de ilâve ettiği düşünülebilirse de²¹, büyük bir ihtimale göre, bunun bir başkası tarafından, Eflâkî'nin istinsah ettiği bir nüshanın farkını göstermek için نسخة افلاکی'den yapılmış bir kısaltma olması daha akla yakın ve mümkündür (krş. bu makale, nr. 20). Ayrıca, gene hâşiyelerde ÷ kısaltması ile gösterilen nüsha farkları vardır ki, ince bir kalem ve kırmızı mürekkeple yazılmış olan bu farkların yazısı, yukarda bahsedilen kaydın yazısına çok benzemektedir.

Yazmada ferağ kaydı yoktur. Bununla beraber hicrî VII. asrın sonları veya VIII. asrın başlarında istinsah edilmiş olmalıdır. *Matnawî*'nin en iyi yazmalarından biridir²².

Baş, mukaddime ve metin (2b, 3b): nr. 1'dekinin aynı.

Son (130 a):

آینه نبود متافق. باشد او این جنب. آینه تا توانی مجو

²¹ Bu yazı Eflâkî'nin yazısına da pek benzemiyor. Eflâkî'nin yazısından bâzı vesikalar biliyoruz. Meselâ Konya Müze Kütüphanesi'nde 1117 numaralı *Matnawî*-de bulunan bir kaydının fotokopisi için bk. A. Gölpınarlı, *Mevlâna'dan sonra Mevlevîlik*, eserin sonundaki 56. levha; ayrıca Bursa. Haraççioğlu Kütüphanesi'nde 937 numarada kayıtlı *Diwân al-Mutanabbi*'nin son sahifesinde de (144a) Eflâkî'nin bir mütalea kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt ve Eflâkî'nin diğer el yazıları için bk. *Manâqib al-ʿarîfin*, neşr. Tahsin Yazıcı, I, önsöz 14—15 arasındaki levhalar.

²² Bu nüshanın tavsifi için ayrıca bk. Necati Elgin, *Konya Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesinde mevcut yazmalar*, *Mesnevî c. IV* (687. Yıldönümünde *Mevlâna*, Konya, 1950, s. 24—26). Adı geçen makalede, dördüncü defterin aşağıda metni verilecek farklı mukaddimesinin bir kısmı bu nüshadan naklen neşredilmiştir.

Tavsifi verilen Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi nüshası'nda (=M) 1b-2a'da, Yusüî Ağa Kütüphanesi nüshasında (=Y, bu makale nr. 20) 117a'da, Nafiz Paşa Kütüphanesi, nr. 650'de (=N, bk. bu makale, s.103, notta) 159b'de bulunan ve Husâmeddin Çelebi'nin elyazısından nakledildiği haydi ile verilen, *Matnawî*'nin IV. cilt-farklı ve herhalde ilk mukaddimesinin adı geçen üç nüshaya dayanan metni aşağıya alındı. Bu mukaddime Nâfiz Paşa kütüphanesi'nde 664 numaralı nüshada da geçerse de (1b—2a) pek muahhar olan ve 650 numaralı yazma ile aynı asıldan geldiği anlaşılan bu yazmadaki son derecede hatalı mukaddimenin metin te'sisinde diğer nüshaların farklarına hiçbir şey katmayan ve çoğu ale'lâde dil ve imlâ yanlışlarından ibâret bulunan farkları burada gösterilmedi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

این مرقاة رابع است از مرآتیه واقعه وائی مثنوی و مصعدیست نبوی کیفیت
 3 سر قدم بی کیف را متکفل کمیت مراتب بی عدد را هم مجمع وهم منزل
 کاروان الست را مبدرق حالاک و قافلہ بلی را قافلہ سالار دراک، کلمات او را
 خاصیت دم عیسوی و اشارتیش را تاثیر قدم موسوی، اخلاق محمدی را مشکاة
 6 اوصاف احمدی را مصفاة، سیر اتقا را منفاة، مبارزان باک بازان را عنزت،
 مستکشفان لم را برهان قدرت و دلایا، غواصان طرایق از نورش مکشوف و
 غوامض حقایق از نورش موصوف، ارواح سابقان از برکت تلاوتش محظوظ
 9 و چشمهای لاحضان از مطامحتش بعین عنایت ملحوظ، محبوبان سجن طبیعت
 را منفذ، مسکوسان طعمه شهوات را منفذ، ارباب مقامات نبرد او از قال او درحال
 صاحب حال شوند و اصحاب حال از اعتصام ذیبتش حناوند مقامات گردند، اگر قاصر
 12 فهمی و عاجزی بنده و همی از قصور خود مدایح این موصوف را استکثار کند
 از فلت عثور و وفور جهل و عدم اطلاع بوز باری عز شانه جواب ایشان فرموده
 است «و از لم بھتدوا به فسیقولون هذا افک قدیم» (۴۶ / ۱۱)

2 واقع : — NM || 4 ذقله : ذقلی || N 5 عیسوی، : عی N || 6 مصفاة : مصفات
 NY || 8 محظوظ : محظوظ M || 9 چشمهای : — N || 10 منقد : منقد N || 11 منقد :
 منقد YM || 13 فرموده است : فرموده Y + وقوله تعالی N || قدیم : عظیم N

15

لله در القائل (من التوفير) :

وكم من عائب قولاً صحيحاً وآفته من الفهم السقيم
ولكن تأخذ الآذان منه على قدر القرائح والعلوم

18

شرح الله صدور المتأملين عنه والمتمعين في استنساخ معانيه آمين يارب العالمين
این نسخه را بهمین ترکیب بخط مبارک چلبی حسام الحق والدين يافته اند
جهت تبرک ثبت افتاده

17

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2038 (2044), c. IV.

Arkası meşin, üstü mukavva, miklatsız, şîrâzesiz fersüde bir cilt içinde 104 varak. Bâzı formları dağılmış. Kâğıdı kalın, koyu saman renginde, birçok yerleri kısmen, bâzı varakları tamamen rutubet lekeleri ile kaplı. Bâzı kısımlarında yazının etrafı hârelenmiş, hattâ, varakın bir yüzündeki yazı diğer yüzüne hafifçe aksetmiş (meselâ 30.—50. varaklarda). Eb'âdı muntazam değil, boy, sağ : 225, sol : 220 × en, üst : 152, alt : 147 (120 × 175). Koyu kahverengi mürekkeple iri, dâirevî bir nesihle iki sütûn üzere her sahifede 19 satır. Başlıklar kırmızı. Sesiilerden sonra gelen «ر» lar bâzan noktalı, bâzan noktasız. Yazı bâzı yerlerde harekeli ve bu hareketlerin bir kısmı sonradan ilâve edilmiş. Hemen her sahifede satır arasında ve hâşiyede notlar, nüsha farkları, izâhlar v. s. var. Notların birçoğu Sü-rûrî (ölm. 969 h.)'nin *Matnawî* şerhinden alınmıştır.

Baştan mensur mukaddime ve 18 beyt noksan. Ferağ kaydı yoksa da, VIII. asarın ilk yarısında istinsah edilmiş olmalıdır.

Baş (1 a) :

شمس را قرآن ضیا خواند ای بسر آن قر را نور خواند این را نگر

Son (104 a), nr. 16'dakinin aynı.

17 تأخذ : يأخذ YNM || 17 منه : عنه N —, M — Y || 19 — 20 این... افتاده :
محرمه العزیز حسام الدین Y || 19 الحق : — N || 20 ثبت افتاده : اینجا ثبت افتاد والسلام

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, nr. 2020 (2025) c. I.-VI.

Arkası açık kahverengi, diğer kısımları siyaha yakın koyu kahverengi içi fesrengi içi ve dışı şenseli ve zencîrekli, şîrâzesi dağılmak üzere, miklâbsız, tâmir görmüş bir cilt içinde 289 varak. 230×312 (iç umûmiyetle 182×243) mm. eb'â-dında. Kâğıdı saman renginde ve az âharlıdır. İlk ve son varaklarında rutûbet lekeleri var. Yazısı, mühim yerlerde bâzan harekeli, iri eski Anadolu neshi. Sesli-lerden sonra gelen «د»'lar mensur mukaddimelerde ekseriya noktalı, fakat asıl metinde noktasız. Çift kırmızı çizgiden ibâret cedvel içinde 4 sütun üzerine 25 satır. Mensur mukaddimelerin bulunduğu, 1 b, 2 a; 46 b, 47 a; 87 b, 88 a; 141 b, 142a; 184b, 185 a; 235a sahifelerinde eni 15—41 mm. arasında değişen, kenarları mavi çizgilerle çevrilmiş, içi hendesî tezyinatlı ve altın yaldızla doldurulmuş mü-zehhep cedveller vardır. Manzum metinlerin başladığı 2 b, 47 b, 88 b, 142 b, 185 b, ve 289 b sahifelerinde, iç eb'ât uzunluğunda, kalınlığı 25—34 mm. arasında değişen ve sağ tarafı yaprak biçiminde çıkıntılı, selçuk işi sâde birer müzehhep başlık bulunup içinde eserin kaçınıcı cildleri olduğu yazılıdır. Yer yer hâşiyelere yaldız sürülmüştür.

İstinsah kaydı yoktur. Bununla beraber, umûmiyetle yazısı ve tezhibi *Matnawi*'nin en eski nüshalarına benzeyen bu yazma VIII./XIV. asırda istinsah edilmiş olmalıdır.

I Baş, mukaddime (1 b), metin (2 b) ve son (45 b) nr. 6'dakinin aynı.

II. Baş (46b): بسمله... بیان بعضی از حکمت... در فوائد آن کار بنده از

آن کار...

II. Baş, metin (47 b) ve son (87 a) nr. 6'dakinin aynı.

III. (87 b, 88 b—140 b) ve IV. (141 b, 142 b—184 a) cildlerin baş ve sonları nr. 1'dekinin aynıdır. Ancak IV. cildin son mısraı şöyledir :

این چنین آینه تاتانی بگو

V. Baş, mukaddime (184b): بسمله... بدانید و آگاه باشید که تریعت.

همچو شمعیست ره می نماید با آنکه شمع بدست آوری راه رفته نشد و کاری کرده

نشود...

Baş, metin (185b) ve son (234b) nr. 10'dakinin aynı.

VI. Baş, mukadime (235a), metin (235a) ve son (289b) nr. 10'dakinin aynı.

Konya, Mevlânâ Müzesi Kütüp. nr. 2023 (2029), c. I ve IV.

İç i mukavvasız, arkası siyah, diğ er yerleri kahverengi tamir görmüş, mik-
labsız ve şîrâzesiz bir cilt içinde 225 varak. 157 × 227 (124 × 184) mm. ab'âdım-
dadır. Kâğıdı saman sarısı, kalın ve saykalsız olup üzerinde rutubet lekeleri ve
yer yer güve tahripleri var. Yazısı iri, dâirevî selçuk neshi. Vokallerden sonra
gelen «ر» lar muntazaman noktalı. Kenârlarda mukabele tashihlerine ve > işareti
ile gösterilen nüsha farklarına tesadüf ediliyor. Her sahifede iki ince kırmızı çiz-
giden mürekkep cedvel içinde 19 satır (başlık bulunan sahifelerde 18) bulunuyor.
Başlıklar ve ikinci cildin mukaddimesi kırmızı mürekkeple yazılmış. 1. — 7.,
9. — 17., 20. — 25. ve 28. — 37. varaklar sonradan ilâve edilmiş.

Nüsha Mahmûd b. al-Hâci 'İşiq al-Mawlawî tarafından istin-
sah edilmiş. Ferağ kaydında tarih zikredilmemekle beraber bu
nüsha VIII. asra âit olmalıdır.

I. Baş mukaddime yok, metin (1 b):

بشنو این نی چون حکایت میکند از جداها بی شکایت میکند

Son (110 b):

رو بترس و طمنه کم زن بر ندان پیش دام حکم عجز خود بدان

IV. Baş, mukaddime (112 b), metin (113 b), nr. 12'nin aynı. (Nicholson, nr. 3892).

Son (225 b): nr. 16'nin aynı.

Istinsah kaydı (225a): تم المجلد الرابع من المتنوی المولوی المعنوی... کسه...

محمود بن الحاجی عشق المولوی

Konya, Yusuf Ağa Kütüphanesi, nr. 5547, c. I. - VI.

Arkası ve kenarları limonkûfû renginde, diğ er yerleri kahverengi, meşin,
şemseli ve köşebendli, şîrâzeli, miklaplı bir cilt içinde 241 varak. 325 × 210
(160 × 260) mm. Kâğıdı samanî, kalın aharlı. Çift kırmızı çizgiden müteşekkil bir
cedvel içinde, her sahifede 4 sütun üzere ve nesihle 31 satır. Her defterin ba-
şında mavisî galib, 22 × 160 mm. eb'âdında müzehhep bir başlık bulunuyor. Bu
sahifelerin cedvellerinde yıldız veya mâvi çizgiler de kullanılmıştır.

Müderriş Yahyâ Efendi İbn aş-Şayx 'Omar Efendi al-Qara-
mâni tarafından Mevlânâ'nın annesinin türbesine vakfedildiğine
dâir bir kayıt taşıyan bu nüshada istinsah tarihi yoksa da, hicrî
VIII. asrın sonlarına veya IX. asrın başlarına âit olmalıdır.

Eserde yer yer görülen mukabele kayıtları nüshayı hayli değerlendirecek mahiyettedir. Nitekim bu mukabele kayıtlarında kullanılan ve dört grupta toplanabilen kısaltmalar, yazmanın, istinsaha esas teşkil eden nüshadan başka üç nüsha ile daha karşılaştırıldığını göstermektedir. Bunlardan biri «صح» tır ki, bu doğrudan doğruya yazmanın istinsah edildiği nüsha ile mukabelesinde görülen istinsah batarlarının tashihinde kullanılmış olmalıdır. «خ» veya «نسخه» ile gösterilen farklar, hüviyeti, tasrih edilmeyen bir başka nüsha ile mukabelenin neticeleridir. Bu kısaltmalardan mühim olması gereken ve pek sık göze çarpanlardan biri «نسخه ولدی» , «خ ولدی» , «ولدی» veya «ولد» dir ki, bunlar Sultan Veled tarafından istinsah edilmiş bir nüsha ile de karşılaştırıldığı neticesini doğuruyor. Hâşiyede zikredilen farklardan bir kısmı da «نسخه حمام الدین» (= «خ حمام») kısaltmasıyla verilir. Bu son farklar tavsif edilen nüshanın, *Matnawî*'nin Husâmeddin Çelebi tarafından yazılan²³ asıl nüsha ile de mukabele edildiği kanâatini vermektedir. Yazmada bu kanâati kuvvetlendiren bir başka kayda daha tesâdüf etmekteyiz: Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde, 2036 numaralı *Matnawî*'de de bulunan (bk. bu makalede nr. 16), IV. cildin Husâmeddin Çelebi'nin hattından naklen verilen ilk mukaddimesi bu nüshada da vardır (vr. 117 a). Ayrıca yazmanın 37 a sahifesinde Mevlânâ'nın el yazısından nakledildiği belirtilen bir ibare mevcuttur. Bu kayıt da müstensihinin elinde Mevlânâ'nın hayatına kadar giden yazmaların bulunduğu bir delildir.

I (1 a, 1 b—36 a), II 37 b—71b). cildlerin baş ve sonları nr. 6'dakinin aynı.

III (72 a, 72 b—116 b). cildin başı ve sonu ile IV (117 a — 153 a). cildin başı nr. 1'dekinin IV. cildin sonu nr. 16'dakinin aynı.

V. Baş, mukaddime (154a): بسم الله... یند بدانید و آنگاه باشید که شریعت :

همچو شمع است ره می نماید با آنک شمع بدست نیآوری راه رفته نشود و چون در راه آمدی...

Baş, metin ve son (196 a): nr. 10'dakinin aynı.

VI. Baş, mukaddime (197 a), metin (197 b) ve son (244 a) nr. 10'dakinin aynı.

²³ Hüsâmeddin Çelebi'nin *Matnawî*'nin ilk müstensihi oluşu ve onun istinsah ettiği ilk nüshanın esas nüsha ittihaz edilişi hakkında, tavsiflerde geçen kayıtlardan başka bk. Ahmad Aflâki, *Manâqib al-Ārijî'n*, nşr. Tahsin Yazıcı (*Türk Tarih Kurumu Yayınlarından*), III. Seri, No. 3 Ankara, 1959 — 1961, I, 496 — 7; II, 742, 744; A. Gölpınarlı, *Mevlânâ*², s. 117 v. d.